

**OZON QATLAMINING YEMIRILISHI TUFAYLI
ODAMLARNING TURMUSH TARZINING OG'IRLASHISHI**

Erkabayev Abbos Rizo o'g'li

*Shahrisabz davlat pedagogika instituti
biologiya yo'nalishi 2-kurs talabasi.*

Suyunov G'olib Tufli o'g'li

*Shahrisabz davlat pedagogika institute
Biologiya fani o'qituvchisi.
suyunovgolib0707@gmail.com*

Annotatsiya: Maqola ozon qatlamining yemirilishi va uning odamlarning turmush tarzini qanday o'zgartirishini tahlil qiladi. Bu o'zgarishlar atmosfera, iqlim va tabiat ekosistemalariga ko'rsatilgan ta'siriga oid ma'lumotlarni taqdim etadi va bu o'zgarishlarning odamlar turmush tarziga qanday ta'siri bo'lishi mumkinligini baholashga yordam beradi.

Kalit so'zlar: ozon qatlami, yemirilish, atmosfera, iqlim o'zgarishi, ekosistema, turmush tarzi, ta'sir.

**УХУДШЕНИЕ КАЧЕСТВА ЖИЗНИ ЛЮДЕЙ ИЗ-ЗА
РАЗРУШЕНИЯ ОЗОНОВОГО СЛОЯ**

Аннотация: В статье анализируется разрушение озонового слоя и то, как это меняет образ жизни людей. Он предоставляет информацию о влиянии этих изменений на атмосферу, климат и природные экосистемы, а также помогает оценить, как эти изменения могут повлиять на образ жизни людей.

Ключевые слова: озоновый слой, истощение, атмосфера, изменение климата, экосистема, образ жизни, воздействие.

**AGGRAVATION OF PEOPLE'S LIFESTYLE DUE
TO OZONE LAYER DEPLETION**

Abstract: The article analyzes the depletion of the ozone layer and how it changes the way people live. It provides information on the effects of these changes on the atmosphere, climate and natural ecosystems, and helps assess how these changes may affect people's lifestyles.

Keywords: ozone layer, depletion, atmosphere, climate change, ecosystem, lifestyle, impact.

KIRISH. Yerning ozon qatlami, gazning mo'rt qalqoni bo'lib, quyoshning ultrabinafsha (UV) nurlanishining katta qismini o'zlashtirib, sayyoramizdagi hayotni

himoya qiladi. Biroq, inson faoliyati bu hayotiy qatlamning kamayib ketishiga olib keldi, natijada muhim ekologik va ijtimoiy oqibatlarga olib keldi. Ushbu maqolada biz odamlarning turmush tarzining og'irlashishi ozon qatlamining doimiy emirilishi bilan qanday bog'liqligini o'rganamiz.

Ozonni 1839-yili nemis kimyogar olimi Shenbeyn kashf etgan, ozon 70 km gacha balandlikda bo'lib eng ko'p tarqalgan qismi 25-30 km qismida yani (ozon ekrani) bo'ladi. Bu pardaning qalinligi 1-3 mm bo'lib ultrabinafsha nurlarni tutib qoladi. Ozonning atmosferadagi miqdori 3.2×10^9 tonnani tashkil etadi. BMT ning 1994-yilgi qarori bilan 16-sentabr ozon qatlamini muhofaza qilish kuni deb e'lon qilindi. Ozon qatlami, stratosfera qatlamida joylashgan bo'lib, tirik organizmlarni zararli ultrabinafsha nurlanishidan himoya qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Shunga qaramay, ozonni yemiruvchi moddalar (ODS), masalan, xlorftoruglerodlar (CFC), galonlar va brom o'z ichiga olgan birikmalardan foydalanish ushbu himoya qatlamining asta-sekin yupqalashishiga olib keldi. Sanoat jarayonlari, sovutish va aerosol propellantlari kabi inson faoliyati bu zararli moddalarning atmosferaga tarqalishiga yordam berdi.

Ozon qatlamining yemirilishi inson salomatligiga bevosita ta'sir qiladi. Ozonning yupqalashishi tufayli ultrabinafsha nurlanishiga ta'sir qilish teri saratoni, shu jumladan melanoma va teri saratoni holatlarining ko'payishiga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, ultrabinafsha nurlanishi immunitet tizimini zaiflashtirishi mumkin, bu esa odamlarni yuqumli kasalliklarga ko'proq moyil qiladi. Bundan tashqari, ultrabinafsha nurlanishi katarakta va boshqa ko'z kasalliklariga olib kelishi mumkin, bu esa ko'rish va umumiy farovonlikka ta'sir qiladi. Nafas olish bilan bog'liq muammolar ham paydo bo'lishi mumkin, chunki UB ta'siri astma va nafas olish allergiyasi kabi sharoitlarni kuchaytirishi mumkin.

Ozon qatlamining yemirilishi inson salomatligi bilan bir qatorda atrof-muhitga ham jiddiy oqibatlar olib keladi. Suv ekotizimlari, shu jumladan marjon qoyalari va fitoplankton populyatsiyalari ultrabinafsha nurlanishining kuchayishiga sezgir. Ushbu ekotizimlarga zarar yetkazilishi dengiz oziq-ovqat zanjiri va biologik xilma-xillikni buzishi, baliqchilik va qirg'oqbo'yi iqtisodiyotiga ta'sir qilishi mumkin. Yer usti ekotizimlari ham xavf ostida, UB nurlanishi o'simliklarning o'sishiga, fotosintez tezligiga va hosildorlikka ta'sir qiladi. Bu qishloq-xo'jaligi mahsuldorligiga, oziq-ovqat xavfsizligiga va global oziq-ovqat ta'minoti zanjirlariga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Agar ultrabinafsha nurlar yetarli bo'lmasa turli mikroorganizmlar rivojlanishiga olib keladi.

Ozon qatlamining yemirilishi tufayli odamlarning turmush tarzining og'irlashishi sog'liq va atrof-muhit muammolaridan tashqari UB nurlanishining ko'payishi quyoshdan himoya qilish vositalaridan, masalan, quyoshdan himoyalovchi vositalardan, himoya kiyimlardan va ultrabinafsha nurlanishidan himoya qiluvchi ko'zoynaklardan ko'proq foydalanishni talab qiladi. Ushbu ehtiyot choralari shaxsiy xavfsizlik uchun zarur bo'lsa-

da, ular iqtisodiy yuklarni, ayniqsa kam daromadli jamoalarga yuklashi mumkin.

Bundan tashqari, qishloq-xo'jaligi, qurilish va turizm kabi tashqi ishlarga tayanadigan tarmoqlar ishchilarni haddan tashqari ultrabinafsha nurlanishidan himoya qilishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Ish joylarida ultrabinafsha nurlanishidan himoya qilish choralarini qo'llash hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ladi. Ozon miqdori 0,02-0,03 mg/l ga yetsa odamlarda zotiljam kasalligini keltirib chiqaradi.

Ozon qatlamining yemirilishi va iqlim o'zgarishi o'rtasidagi o'zaro ta'sir vaziyatni yanada murakkablashtiradi. Ozon qatlamini yemiruvchi moddalar ko'pincha kuchli issiqxona gazlari bo'lib, global isish va iqlim o'zgaruvchanligiga hissa qo'shadi. Monreal protokoli kabi xalqaro shartnomalar doirasida ushbu moddalarni bosqichma-bosqich yo'q qilish harakatlari davom etar ekan, ozonni himoya qilish va iqlimni yumshatish o'rtasidagi o'zaro ta'sir barqaror rivojlanish uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ladi. Ozon qatlamining yemirilishi natijasida odamlarning turmush tarzining og'irlashishini bartaraf etish ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Monreal protokoli kabi xalqaro shartnomalarga doimiy rioya qilish ozon qatlamini yemiruvchi moddalarni bosqichma-bosqich yo'q qilish va barqaror alternativlarni ilgari surish uchun zarurdir.

UV nurlanish xavfi va himoya choralari haqida jamoatchilikni xabardor qilish kampaniyalari odamlarga quyosh xavfsizligi bo'yicha ongli tanlov qilish imkoniyatini beradi. UVdan himoya qilish bo'yicha ko'rsatmalarni sog'liqni saqlash siyosati va mehnatni muhofaza qilish qoidalariga integratsiya qilish zaif aholini himoya qilishi mumkin. UV nuriga chidamli materiallar, qayta tiklanadigan energiya texnologiyalari va iqlimga chidamli qishloq xo'jaligi uchun tadqiqot va innovatsiyalarga investitsiyalar moslashish qobiliyatini oshirishi va ozon qatlamining yemirilishining jamiyat va ekotizimlarga ta'sirini yumshatishi mumkin

Ozon qatlamining yemirilishi, birinchi navbatda, atmosferaga ma'lum kimyoviy moddalar, xususan, xlorftorokarbonlar (CFC) va boshqalarning chiqishi tufayli sodir bo'ladi. Bu moddalarda ozon molekulalari bilan reaksiyaga kirishib, ularni parchalab, ozon qatlami qalinligini kamaytiradigan xlor va brom atomlari mavjud. Ozon qatlamining yemirilishini to'xtatish uchun biz qanday ishlashimiz mumkin:

1. Zararli kimyoviy moddalarni bosqichma-bosqich bekor qilish: Monreal protokoli, xalqaro shartnoma, CFC va halon kabi ozonni yemiruvchi moddalarni ishlab chiqarish va ulardan foydalanishni bosqichma-bosqich to'xtatishda muhim rol o'ynadi. Bunday kelishuvlarga rioya qilish juda muhimdir.
2. Muqobil variantlarni ilgari surish: Ozon qatlamiga kamroq ta'sir ko'rsatadigan gidroxlorftorokarbonlar (HCFC) va gidroftoruglerodlar (HFC) kabi ozon uchun qulay alternativlardan foydalanishni rag'batlantirish
3. Emissiyalarni kamaytirish: Ozon qatlamini yemiruvchi moddalarni atmosferaga chiqaradigan sanoat korxonalarini, transport vositalari va boshqa manbalar chiqindilarini kamaytirish uchun qattiqroq qoidalar va texnologiyalarni joriy etish.

4. Jamoatchilikni xabardor qilish va ta'lim: Odamlarni ozon qatlamining ahamiyati va uning himoyasiga individual harakatlar qanday hissa qo'shishi haqida ma'lumot berish, masalan, ekologik toza mahsulotlardan foydalanish va energiya sarfini kamaytirish.

5. Ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash: Ozon qatlamini yemiruvchi moddalarni yanada kamaytirish va atmosfera jarayonlari haqidagi tushunchamizni yaxshilash imkonini beruvchi texnologiyalarni tadqiq qilish va rivojlantirishga sarmoya kiritish.

Ozon qatlamini himoya qilish va tiklashni ta'minlash uchun xalqaro hamkorlikni, tadqiqot ishlarini va jamoatchilikni jalb qilishni davom ettirish muhimdir..

Xulosa

Ozon qatlamining yemirilishi natijasida odamlar turmush tarzining og'irlashishi atrof-muhit salomatligi, inson farovonligi va barqaror taraqqiyotning o'zaro bog'liqligini ta'kidlaydi. Ozon qatlamini himoya qilish va tiklash, UV bilan bog'liq xavflarni yumshatish va davom etayotgan ekologik muammolarga chidamlilikni oshirish uchun shoshilinch global chora-tadbirlar zarur. Ushbu muammolarni birgalikda hal qilish orqali biz kelajak avlodlar uchun yanada sog'lom va barqaror kelajak sari intilamiz. Hamda o'rmonzor maydonlarini kengaytirish, konditsioner avtomobillardan iloji boricha kamroq foydalanish, iloji boricha elektromobillardan foydalanishni yo'lga qo'yish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Narayan P. Chapagain. Ozone Hole and Its Healing. Journal of TUTA Tri-Chandra Campus Unit. Vol.7 (2016): 99-102.
2. Parpiyev N.A. va b. Anorganik kimyo. – T.: "O'zbekiston", 2003. 504 b.
3. Salimjon Buriyev, Dildora Maxkamova, Vafabay Sherimbetov. Ekologiya va atrof muhit muhofazasi (o'quv qo'llanma). Toshkent, 2018. 245 b.
4. Ergashev A.E va boshqalar. Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish (o'quv qo'llanma). T.: "Fan" nashriyoti, 2018. 275 b.
5. G'olib, Suyunov, Nafasov Muhammad, and Haydarov Samandar. "Talabalarda ekologik madaniyat va muhit haqida tushunchalarini shakllantirish usullari." pedagog 6.4 (2023): 597-600.
6. G'olib, Suyunov. "Mollyuskalar tipi." o'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali 2.16 (2023): 806-813.
7. G'olib, Suyunov. "Mollyuskalar evolyutsion taraqqiyot yo'li." the theory of recent scientific research in the field of pedagogy 1.7 (2023): 98-100.
8. G'olib, Suyunov. "Mollyuskalarning kelib chiqish tarixi sistematikasi." the theory of recent scientific research in the field of pedagogy 1.7 (2023): 92-97.